

le סוף כוונת

בטת כתיבת פקודים תפלה

לויב. כי תשא את ראש בני ישראל לפקדיהם ונתנו איש כופר נפשו וגו'.

מס' 2

1 תיבת ונתנו טעמה בקדמא ואזלא. ונראה דבא לרמז על מאמר חז"ל במס' שבת (קנא, ב) "אמר לה רבי חייא לדביתהו כי אתי עניא אקדימי ליה ריפתא, כי היכי דלקדמו לבניך, אמרה ליה מילט קא לייטת להו, אמר לה וכו' גלגל הוא שחוזר בעולם". והנה תיבת ונתנו נקראת לפנים ולאחור, כי גם הנותן פעמים יצטרך שיתנו לו, או לבניו.³³

(1) ע"כ

2 זהו שרמזה לנו התורה הקדושה בטעם קדמא ואזלא, היינו אקדימו ריפתא לעניא כי היכי דלקדמי לבניך, לכן אתה הקדמ ותן לו, וילך לפניך צדקך, בטרם יסוב הגלגל על בניך. (ליקוטים שבסוף דבר אליהו; ליקוטי תורה מהגרי"א; אהל יעקב, פ"ר ראה, בהערת המו"ל ב"שפת היריעה", מה שראה בליקוטים מהגרי"א כתיב)

= לויג. זה יתנו כל העובר על הפקודים מחצית השקל.

1 הקשו כל המפרשים, למה ציוה הקב"ה ליתן מחצית השקל ולא שקל שלם, או מטבע אחר שיהיה שלם. וכי דרכו של הקב"ה להשתמש במאזניים חסרים. אדרבה, מצאנו שהתורה הקפידה על הדבר הפגום, כמו מזבח שנפגם, כוס פגומה וכל דבר הפחות פסול לגבוה, וכאן באה המצוה דוקא ליתן המחצית. וכל אחד פתר לפי דעתו ונתן טעם לשבח.

(2) ע"כ

2 והגאון הגדול מורי ורבי הרב ר' אליהו זצ"ל פירש לפי דרכו כראוי לו, ואמר שבת יבית מחצית יש בה ח' אותיות, והאותיות שבראש התיבה וסוף התיבה הן מת, והאמצעיות הן חי, וצ' באמצע. לרמז שהצדקה מקרבת את החי ומרחקת את המת

(3) מ"מ ל' ז"ל

1 והנה בענין מחצית השקל כתב הרמב"ן כאן וז"ל: מחצית השקל בשקל הקדש קבע לו משה רבינו מטבע כסף בישראל כי מלך גדול היה וקרא למטבע ההוא שקל וכו'. ועיי"ש. והנה אין לך דבר העומד תחת תמורת הזמנים כמטבע, כי כל מלך מוציא מטבעות משלו, וכמש"כ הרמב"ם לענין מורד במלכות דמאימתי יש עליו דיני מלך

ל' י"ג. זה יתנו כל העובר על הפקודים.

1 ז"ל המדרש נילקוט שמעוני אות שפ"ו: רבי יונה פתר קריא בישראל בלשון זה הושפלו כי זה משה האיש ובלשון זה הוגבהו זה יתנו כל העובר עכ"ל. צריך לבאר במה גרמה הבעת "זה" להרמתם ולהשפלתם? 6

משיצאו מטבעותיו בהוצאה, וכאן כתבה התורה "זה יתנו", כלומר לעולם אותו השקל, לא פחות ולא יותר, זו היא הוכחה לנצחיות התורה ותורה מן השמים, ולפיכך הוגבהו על ידי "זה".

והנראה, דהנה מצינו "זה" בכינוי הרומז - כשמראין לאדם, וכמו ניהושע ט' פ"ב: זה לחמנו חם הצטידנו וגו'. וכן מצינו כי "זה" מכיע זה הדבר עצמו, וכדמצינו גבי הוראה ממין הטענה, דילפינן מכי הוא זה, והיינו מאותו המין שהוא טרען. והנה אילו היו מכירין ישראל שאין הם

ועיין בתנחומא כאן שכתב בזה"ל: בפרשת שקלים אמר משה לפני הקב"ה רבש"ע משאני מת אין אני נזכר א"ל הקב"ה חייך כשם שאתה עומד עכשיו ונותן להם פרשת שקלים ואתה זוקף את ראשן כך בכל שנה ושנה וכו'. ולכאורה מאי שנא בפרשת שקלים שחשש משה יותר מבכל פרשה ופרשה? זאת אשר דברנו, כי המטבע תחת היוקר והזול עומדת. ודו"ק.

יכולים להשיג גדולתו של משה רבינו ע"ה לא היו דורשין מאהרן שיעשה להם אלהים אשר ילכו לפניהם, כלומר שיעמוד במקום משה, אבל מכיון שאמרו "כי זה משה האיש", כלומר רואין אנו את משה ומשיגינן אותו וכי הנהו איש, א"כ שפיר אמרו: עשה לנו גוי אשר ילכו לפנינו.

(1)

רש"י מבאר את סמיכות הפרשיות של בניית המשכן לציווי על השבת. מסמיכות זו למדנו שאין לבנות את המשכן בשבת. ויש להבין: מדוע היה חשש שישראל יחשבו שהשבת תידחה מפני מלאכת המשכן? התשובה היא, שהמשכן נועד להיות כלי להשראת שכינתו של הקב"ה בארץ, וכן בא לכפר על מעשה העגל. היו ישראל עלולים לחשוב, שכפי שמותר ביום השבת להקריב קרבנות, אשר מטרתם היא כפרה והשראת שכינה, כך גם מותר יהיה לבנות את המשכן בשבת, מאותה סיבה.

(4)

כ"ג
אכ"ג

זאת ועוד, דרכו של אדם שכאשר הוא להוט אחר דבר מסוים, הוא רודף ועושה הכל כדי להשיג את מטרתו. אם ממחר הוא בהליכתו, אין הוא מתחשב במה שעומד בדרכו. הוא עשוי לשבור כלים, ואף לבזות בני אדם בדרכו להשיג את המטרה שקבע לעצמו. גם ההלכה מכירה בטרדה כזו, שכן נפסק (שו"ע חו"מ סי' שע"ח סעי' ח') שמי שהזיק בריצתו בערב שבת פטור בהיותו טרוד בטרדה של מצוה.

כך גם בענייננו. לעם ישראל היתה התלהבות נפלאה למלאכת המשכן, עד שבתוך שישים וחמישה ימים הקימו משכן מפואר, אשר מצד אחד היה נייד כשצריך, באופן שיכלו להרכיבו ולפרקו בקלות, ומאידך היה עומד במקום באופן יציב וחזק. רק ברצון ה' עוכבה העמדת המשכן מ-כ"ה בכסלו עד ראש חודש ניסן. העבודה נעשתה באופן זריז ונפלא, וכלשון רש"י: "רדופין חריזין בזריזות המלאכה". לכן נוצר החשש, שמא יעלה בדעתו של מישהו, שמצוה לחלל את השבת בשביל כך. לכן אמר הקב"ה: "לא ידחה שבת!"

עד כה ביארנו את סמיכות הפרשיות של בניית המשכן והשבת בהקשר של איסור בניית המשכן בשבת. אך לסמיכות זו יש משמעות נוספת, הנכונה לא רק לדור המדבר, אלא אף - ובעיקר - לנו, שאין לנו לא משכן ולא מקדש אשר חרב בעוונותינו.

חז"ל אומרים במסכת ביצה (ט"ו.) כי בשבת יש לאדם נשמה יתירה, ובמוצאי שבת היא מסתלקת ממנו. מטרת הנשמה היתירה היא שהאדם יתקדש בקדושה נוספת. תוספת זו משפיעה אף על הטעם של מאכלי השבת: "תבלין אחד יש לנו ושבת שמו" (שבת קיט.). גם בעניין הקרבנות מצינו אכילה שיש בה קדושה, וזו אכילת הכהנים: "כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים" (פסחים נ"ט:).

אולם בתקופה שאין משכן ולא מקדש, שאין מזבח וקרבנות, מי יכפר על ישראל? על כך עונים חז"ל: "כל זמן שבית המקדש קיים - מזבח מכפר לישראל, ועכשיו שולחנו של אדם מכפר" (ברכות נ"ה. ועיי"ש הטעם, הגיגה ז"ך.).

על כן, כאשר אדם אוכל לשם שמים ואומר דברי תורה על השולחן, הרי שולחנו הוא שמכפר. בפרט ביום שבת קודש, שהאכילה בו היא מצוה (ואכילת כזית או כביצה פת היא חובה), ויש לאדם תוספת של נשמה יתירה. אם האדם אוכל לשמה, לשם עונג שבת, ואומר דברי תורה על שולחנו, קדושת השבת וקדושת השולחן מכפרת, ככהנים שמכפרים לבעליהם באכילתם. לכן אמרה התורה: "אך את שבתותי תשמורו" - אך למעט, אל תכוון באכילתך בשבת למלא את כרסך וליהנות ממטעמי העולם הזה, אלא: "את שבתותי תשמורו", תשמרו בקדושה, תצפו לשבת כבר מיום ראשון, ותאכלו לשם קדושת השבת. או אז - תתענג על ה'.

(5) ס' יג' וס' א'

וירא העם כי כשש משה וגו' קום עשה לנו אלהים אשר ילכו לפנינו (לב. א). כבר רבו המפרשים לבאר ולתרוץ מעשה ישראל בחטא העגל. ועיין ברש"י שמרמז בדבר שבקשו רק ענין אשר ילך לפניהם במקום משה שהיה להם המורה הדרך אשר יעלו. וברמב"ן מבאר ביתר אדיקות. וכתב שהכתוב עצמו מוכיח לדעת ענין העגל ומחשבת עושו כי בפירוש אמרו אלהים אשר ילכו לפנינו לא שיהיו נותנין להם חיים. וזה טעם הזכירה משה האיש, נמעולם לא עלה על דעתם חלילה כי משה הוא האל אשר העלים

(2)

ממצרים, וכשיצטרכו עכשיו לאלהים אחר ח"ו, אבל ירצו רק שיהיה להם במשום משה מורה דרכם, וזהו שאמר חג לה' מחר, שיהיו העבודות והזבחים לשם המיוחד להפיק רצון ממנו אל בעל הצורה כי בהיותו לפניו יכוננו אל ענינו. יעוין שם בפנים. ביאור הענין. הנה אמר רבי פינחס בן יאיר (ע"ז ב:) תורה מביאה לידי זריזות וכו' וכו' עד תכלית השלמות. למדנו, כי השלמות אינה נקנית בקפיצה על הר' ה' כי אם בסדר הדרגות. מדרגה

6

6 pe

אחת למדרגה שניה גבוה ממנה, וכן הלאה עד התכלית, כי זה אמנם מתנאי עבודה השלמה כי תהיה דרגית ולא דלגית ובקפיצות. וכענין זה מצינו שנתן לנו הקב"ה, לתכלית העיקרית של זכירת כל המצוות — מצות ציצית, בטעם אשר צבע התכלת דומה לים וים דומה לרקיע ורקיע דומה לכסא הכבוד, הנה להגיע לזכירת כסא הכבוד, לענין שויתי ה' לנגדי תמיד, מתחלת העבודה מדומה לים וכו', ממדרגה אחת תחתונה וממנה להגיע מדרגה לדרגה עד לראשה המגיע השמימה, לכסא הכבוד, וגם רואים כי ניתן לנו איזה ציור, ציור של תכלת, על ידו לבא לידי זכירה, ולכאורה למה צריכים לכל זה, ולמה לא די במחשבת לבד לזכור את ה' ? הרי כי על ידי ציורים יותר נקל לקנות את הזכירה, (ועיין חו"מ א', מאמר לד.) זהו הענין אשר בקשו במעשה העגל, כי באדיר הפצם להיות דבק בה' אחד, להיות מכוונים כל עבודתם לשם המיוחד, ואיך זה מכוונים, ומה יכוננו, הקב"ה אין לו כל ציור ודמות, ואנחנו בעלי צורה ודמות אנחנו, וקשה לנו לכוון בו ית' בלי כל ציורנו, כי על כן בחרו בצורת העגל שהיא דומה לפני שור מהשמאל" (יחזקאל א. י) אשר במעשה המרכבה (ע"ז רמב"ן), ושעל ידי זה יהיו זוכרים את ה' תמיד, להיות מכוונים עבודתם לשם המיוחד ית'. והנה הוזהרו על "לא תעשה לך אלהים אחרים על פני" — להיות עובדים לו, אבל כאן (דייק הרמב"ן) נאמר: "ויעלו עולות ויגישו שלמים", ולא אמר הכתוב "ויעלו לו עולות ויגישו לו שלמים", והענין מפני שהיה בהן מכוונים לשם הקב"ה כאשר אמר אהרן חג לה' מחר — לשם המיוחד, אבל מהם משחיתים וזבחים לעגל ועל אלה הוא אשר אמר הקב"ה למשה "וישתחו לו ויזבחו לו", כי הם החטאים, הנה כי גם אלה המשחיתים, מתחילתם לשם שמים נתכוונו, וכדביארנו, ונכשלו בזה כי לא ידעו הסכנה הגדולה הכרוכה בענין הגשם, הקב"ה צריך להיות לנו ללא כל צורה, "לא ישיגוהו משיגי הגוף" — היינו כי אסור לנו לכוון בו באיזה דמיון של גוף, באיזו שום צורה שהיא, והאומנם כי זה מכביד העבודה, וקל היה ודאי לו היה לנו איזה שהוא ציורים, כי באיזה שהוא ציורים היה נקל יותר לקרב את הקב"ה למושגינו אנו, אבל הרחיק אותנו הקב"ה מכל זה בידעו כי יצא שכרו בהפסדו, טוב יותר אם אף נגרע מעבודתנו, טוב יותר להיות מכוון ואף אם רק במחשבות, ולא נבא ח"ו לידי סכנה של קוצץ בנטיעות! להשאיר עובד את הצורה אשר אותה משיגה, והרי דוד המלך ע"ה אמר (תהלים טו, ח) "שויתי ה' לנגדי תמיד" גם בלי כל ציורים, בדבקות מחשבתו לבד בא עד לפני ה', וה' עמד נגדו תמיד.

11

16

16

31

36

7 א"ע בית שאלה

בדברינו תרומה כה,ד), וא"כ מובן שדווקא "כל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה" שחכמת נשים בבחינת "חיבור" הן הן שטוו את הנוצה על גבי העזים "לחבר" החיות אל חומר היריעות.]

וזהו מה שאמר הכתוב (משלי יד,א) "חכמות נשים בנתה ביתה" שבחכמתה מחברת את עצמה לבעלה ולב בנים ובנות אל אבותם. [ועיי' בדברינו בפרשת ויצא כט,לה].

ולכן באתה האשה החכמה לפני רבי אליעזר בשאלתה מפני מה אין מיתתן שוה, שעיקר הבנתה בגדר "חיבור ודיבוק" כעין מלאכת הפלך שממנו יוצאים החוטאים של טויה ענין של חיבור וקשירה, על כן שאלה מאחר שמעשה העגל שוין למה אין מיתתן שוה, ולפי דעתה כולא בחדא מחתא מחתינהו, והשיב לה רבי אליעזר "אין חכמה לאשה אלא בפלך" שהקושיא לפי מהלך מחשבת האשה, אבל באמת יש פירוד וחילוק בין החוטאים במעשה

ובניומא (סו:): שאלה אשה חכמה את רבי אליעזר מאחר שמעשה העגל שוין מפני מה אין מיתתן שוה אמר לה אין חכמה לנשים אלא בפלך, ותשובה זו צריך ביאור.

הנה טבע הילוך מחשבת האשה ישנתה מהילוך מחשבתו של האיש, שמחשבת האיש בגדר "פירוד" לחלק בין הדומים ולנתח כל דבר לפי בחינתו הפרטית, אבל חכמת האשה היא כעין מעשה ה"פלך" וטויות חוטים לחבר הכל בחדא מחתא ואין רעיונותיה הולכים באופן ניתוח ובחינה אלא בגדר "חיבור". [ועל כן מצינו (ויקהל לה,כו) "וכל הנשים אשר נשא לבן אותנה בחכמה טוו את העזים", ואמרו חז"ל (ע"י שבת צט, והובא ברש"י) היא היתה אומנות יתירה שעל גבי העזים טווין אותן. והטעם לטוויה בענין זה י"ל שהיא כדי לחבר חיות העזים בגוף האהל שעל המשכן (ועיי' 16

6

העגל, כדאי שם שהעובדים את העגל בעדים
והתראה בסיף, עדים בלא התראה במיתה,
לא עדים ולא התראה בהזדקון, עיי"ש.

8

9 כתיב יצאק - ת"ע
ומשרתו יהושע בן נון נער לא ימיש מתוך האהל (ג, יב).

1 שנה. אכן נראה דנהושע (י"א, א) כתיב כי נער
ישראל ואוהבו, וביאר ר' ישראל סלנטער ז"ל
דקצ"ה אוהב כלל ישראל אם הם נבחינת
נער שגדל ומתפתח מיום ליום ושואף לעלות
יותר ויותר ולא להסתפק כמה שיש לו. והנה
הנעל הטורים בפ' תרומה (פ"ה, י"ג) עה"פ
ועשית שנים כרבים וז"ל כרביא נוכן אימא
בחיגה דמאי כרוב ינוקא שכן נבבל קרוין
לינוקא רביא] כי נער ישראל ואוהבו, וביאר
ר' שמחה זיסקל ז"ל כונת הנעל הטורים לפני
הכרובים היו כינוקא להורות לעם ישראל כקטן
כגדול להחזיק עצמם כנער להיות עולה
ומתפתח מיום ליום ולא להסתפק כמה שיש
לו. וזוהו ביאר אאמו"ר זוק"ל מה שהיו
הכרובים פורשי כנפים למעלה, להורות

1 י"ל דנפסקו ו' כתיב ומשה יקח את האהל
ונטה לו מחוץ למחנה הרחק מן המחנה
וקרא לו אהל מועד והיה כל מבקש ה' יאל
אל אהל מועד אשר מחוץ למחנה, ונבעל
הטורים שם כחז מלאך שצריך אדם לגלות כדי
שילמוד תורה, וכ"ה בצרכות דף ס"ג ב' והלא
דברים ק"ו ומה ארון ה' שלא היה מרוחק
אלא י"ב מיל אמרה תורה והי' כל מבקש ה'
יאל אל אהל מועד ח"ה ההולכים מעיר לעיר
וממדינה למדינה ללמוד תורה עאכו"כ.

11 והנה ז"ל הרמב"ם בפ"ו מהל' רוצח ה"א
חלמדי שגלה לעיר מקלט מגלין רבו
עמו שנאמר וחי עשה לו כדי שיחי וחי בעלי

16 שצריכים שאיפות לעלות מעלה אחר מעלה.
ונראה דזהו מאי דכתיב ומשרתו יהושע בן נון
נער שלעולם החזיק עצמו כנער שלא הי'
שיעור לבקשת החכמה שלו ולשאפתו לעלות
מעלה אחר מעלה ולא הסתפק כמה שיש לו,
ומשו"ה זכה למעלתו הגדולה להיות החכם
שבחלמדי משה וכדכתיב יהושע בן נון בחי"ק
וכחז הרמב"ן כי נהגו לקרותו כן לכבוד כי
היה הגדול בחלמדי משה רבינו, ויקראו לו
בינון מלשון הנבון כי אין נבון וחכם כמוהו,
וזהו מאי דמסיים הפסוק נער לא ימיש מתוך
האהל, דהשורש שלא מש מתוך האהל היתה
מפני בקשת החכמה שלו לא ידע גבול והי'
שואף להמעלות יותר ויותר וחי בעלי החכמה
בלי ח"ה כמיתה חשובין ולכך לא מש מרבו.

16 חכמה ומבקשי' בלא חלמוד תורה כמיתה
חשובין, וכן הרז שגלה מגלין שיבחו עמו
עכ"ל, הרי דחי בעלי החכמה ומבקשי' בלי
ח"ה כמיתה חשובין ולכך מגלין הרז עם
החלמדי והחלמדי עם הרב, ולפי"ז נראה
דאע"ג שכל מבקשי ה' היו יוצאים אל אהל
מועד אשר מחוץ למחנה, יהושע שלא הי'
שיעור לבקשת החכמה שלו כשמשנה גלה גלה
יהושע עמו לקיים רז שגלה מגלין שיבחו עמו
שחי בעלי החכמה ומבקשי' בלי רזם חשיני
כמה.

26 והנה האבן עזרא והרמב"ן הקשו איך כינהו
יהכמוז נער כשהיה אז בן חמשים ושש

10 אה תורה

איך דברי תורה מתקיימין אלא במי ששואף ליותר

1 ועל דרך זה מתבאר היטב הרו שיח בין משה ליהושע המובא בגמרא
במס' תמורה (טז). אמר רב יהודה אמר רב בשעה שנפטר משה רבינו לגן
עדן אמר לו ליהושע שאל ממני כל ספיקות שיש לך, אמר לו רבי כלום
הנחתך שעה אחת והלכתי למקום אחר, לא כן כתבת בי ומשרתו יהושע
בן נון נער לא ימיש מתוך האהל, מיד תשש כוחו של יהושע ונשתכחו
ממנו שלש מאות הלכות ונולדו לו שבע מאות ספיקות ועמדו כל ישראל
להרגו, אמר לו הקב"ה לומר לך אי אפשר, לך וטורדן במלחמה שנאמר
ויהי אחרי מות משה עבד ה' ויאמר ה' וגו', ופירש רש"י ז"ל נשתכחו
ממנו ג' מאות הלכות מיהושע בעון שגרם להחליש דעתו של משה,
שנצטער משה על יהושע בעצמו שהיה גדול כמותו.

4

1 והדבר פלא, כיצד יתכן לומר שמשנה רבינו ע"ה העניו מאוד מכל האדם יצטער על דבר כזה שיהושע גדול כמותו.

11

יכתב בספר אצרות האגדה על עין יעקב להרה"ג ר' משה צוריאלי שליט"א דהענין הוא כי באמת עיקר הזכייה וההשגה בתורה מותנית בכך

אלו כיון

שהאדם יחשוב את עצמו כחסר וריק. אם האדם שבע רצון מעצמו ובטוח

6 שיוודע היטב את התורה, זה גופא סימן שאיננו ראוי לתורה. כיון שכן, הצטער משה מאד על הליקוי במדותיו של יהושע, כי היה צריך יהושע לבקש תוספת חזרה על לימודו שמא לא הבין עד כה כל צרכו.

דרוש אחד לפורים (מלוקט מכמה ספרים)

12

1 במדרש (אסתר רבה כ"ז) מובא שבשעה שנחתמו אותן האגרות וניתנו ביד המן, ראה מרדכי ג' תינוקות שהיו באים מבית הספר, ודץ אחריהם וכו' שאל לאחד מהם וכו' פסוק לי פסוקיך. אמר לי: אל תירא מפחד פתאום, ומשואת רשעים כי תבוא" (משלי ג'). פתח השני ואמר: אני קריתי היום

תוכן מסת

6 עוצו עצה ותופר דברו דבר ולא יקום כי עמנו אל" (ישעי' ח'). פתח השלישי ואמר: ועד זקנה אני הוא. ועד שיבה אני אסבול, אני עשיתי ואני אשא, ואני אסבול ואמלט" (ישעי' מ"ו). כיון ששמע מרדכי, שחק, והי' שמח שמחה גדולה.

וקשה: למה רמזו למרדכי שלשה פסוקים אלו שהם מנביאים וכתובים; הלוא כמה פסוקים יש בתורה המדברים בהצלח ובהצלחת ישראל, והי' יכול הקב"ה להזמין לפני מרדכי תינוקות שלמדו בתורה בפסוקים אלו?

11 במסכת מגילה (יג) איתא: הפיל פור הוא הגורל" (אסתר ג: ז) — תנא, כיון שנפל פור בחודש אדר שמת שמחה גדולה, אמר [המן]: נפל לי פור בירח שמת בו משה, ולא הי' יודע שבשבעה באדר מת, ובשבעה באדר נולד.

וצריכים אנו להבין: למה לא ידע המן יום הולדתו של משה; הלוא הי' יכול לדעת אותו מהיהודים, כמו שידע יום פטירתו?

16 לתרץ הקושיא הראשונה, נביא ביאור הגר"א זצ"ל שפירש שהג' פסוקים שהגידו התינוקות רמזו לג' פעמים שבא עמלק על ישראל להשמידם: א) בפ' בשלח — ויבא עמלק, וילחם עם ישראל ברפידים" (שמות יז: ח). ב) בפרשת חקת, אחרי מיתת אהרן כתיב, וישמע הכנעני מלך ערד יושב הנגב כי בא ישראל דרך האתרים וילחם בישראל" (במדבר כא: א) ופ"י רש"י: יושב הנגב זה עמלק וכו' ושנה את לשונו לדבר בלשון כנען כדי שיהיו ישראל מתפללים להקב"ה לחת כנענים בידם, והם אינם כנענים וכו'. ג) בשעה שעמד המן (שהוא מורע עמלק) להשמיד את בני".

26 ועל שלש פעמים אלו רמזו לו התינוקות — האחד שאמר אל תירא מפחד פתאום" רמז לו על הפעם הראשונה שבא עמלק להשמיד את בניי, שהי' פתאום בלי שום התראה. אשר קרן בדרך" (דברים כה: יח) — דרך מקרה, פתאום, ואתה לא התכוונת לקראתו, ובכל זאת הצילנו הקב"ה מידו, וכמו שהצילנו אז, כן יושיענו עכשו.

השני שאמר לו עוצו עצה ותופר" רמז למרדכי על הפגישה השני' עם עמלק, היכא שהתחכמו והתייעצו לדבר בלשון כנען כדי שלא יכירם ישראל. 3/ ובכל זאת הצילנו הקב"ה מידם.

השלישי שאמר לו ועד זקנה אני הוא" הי' מדבר על המצב שהיו עומדים בניי בו באותה שעה, כי כאשר שאר חכמי אומות העולם אמרו להמן שהם יראים לשלוח יד ביהודים, מיד אמר להם המן ככבר הוא זקן ואינו יכול לעשות כלום". שכבר עלה נבוכדנצר והחריב את ביתו ושרף את היכלו וכו' והיכן כחו וגבורתו.

36 שכבר הזקין! לכן אמר התינוק השלישי: ועד זקנה אני הוא" — אע"ג דאמר עלי שאני זקן, בכל זאת אני הוא, ככחי או כן כחי עתה, כי אני הי' לא שניתה, ואני עשיתי ואני אשא ואני אסבול, ואמלט גם עתה מידו.

5

על מה שאמר המן שכבר הוא זקן, פירשו המפרשים דר"ל דעתה יתנהג עמהם בדרך הטבע (כמו זקן שהולך בנחת ובמתינות ובישוב הדעת) ולא יעשה נסים כבימי קדם, דעיקר הנהגה נסית היתה רק בימי משה, ולא עכשו שהם בגלות. ולא ידע כי ישראל תמיד עומדים תחת השגחת ה', כדכתיב 'ואף גם זאת בהיותם בארץ אויביהם, לא מאסתים ולא געלתים וגו'' (ויקרא כו: מד), ולעולם הוא עושה להם נסים. אלא שפעמים שהם גלויים, ופעמים עטופים בדרך הטבע.

1
6

(13)

ט

וע"פ הנ"ל תבואר כוונת הגמרא במגילה שהבאנו לעיל: כיון שנפל פור בחודש אדר שמה שמחה גדולה. אמר, נפל פור בירח שמת בו משה, ולא הי' יודע זכר, הכוונה היא דהמן שמה שהפור נפל בחודש שמת בו משה, ועם מיתתו פסקה הנהגה הנסית (לכל האמות והמופתים וגו') ולכל היד החזקה, ויוכל עתה להמיתם. אבל לא ידע שב' באדר מת, וב' באדר נולד — והיינו — במיתה משה רבנו אנו רואים הרבה נסים — לא כהתה עינו ולא נס ליחו" . . . ויקבור אותו בגי" שהקב"ה בעצמו קברו, או לדעת רבי ישמעאל שקבר את עצמו, ועוד, ולהיפך, בלידתו, כל המאורעות היו בדרך הטבע — וילך איש מבית לוי ויקח את בת לוי" וכו', ולא הושלך ליאור שהקב"ה הוצרך להצילו משם, אלא שאמו עשתה תבת גמא, ותשם בסוף, וגם אז לא ירד מלאך, אלא הקב"ה הזמין את בת פרעה, ותרא את התבה בתוך הסוף ותשלח וגו' ותקחיה". בקיצור — כל הנסים היו מלובשים בטבע. חו היתה טעות המן שלא ידע דאע"ג דב' באדר מת ופסקה הנהגה נסית, מ"מ, ב' באדר נולד — ר"ל אפילו כאשר בניי נחוגים בדרך הטבע כמו שקרה בלידת משה, תמיד עיני ה' פקוחות על עמו ישראל.

11
6
7

וכן תמיד נמצא הקב"ה לשמרם, ואף אם אינם עושים רצונו, וכוונת עליהם, מ"מ זה רק לפנים חיצוניים, ובחזותם של טיט ולא בדם (עיין אסתר רבה פ"ז).

וזהו הלימוד ממעשה דפזרים — אע"ג שהקב"ה מתנהג עמנו ע"פ דרך הטבע מ"מ מצילנו תמיד ע"י נסים המלובשים בטבע. ולכן קראו את הסיפור "מגילת אסתר" כי הסיפור מגלה את האופי של "אנוכי הסתר אסתיר פני" (דברים לא: יח) שהקב"ה מצילנו תמיד, אפילו בשעת הסתרת פנים.

26

(14)

אמת
שכ

הנה שני משלים נפלאים הביא רבינו הגדול רש"י בענין מעשה עמלק. בפרשת תצא (כ"ה י"ח) כתב "שהיו כל האומות יראים להלחם בכם ובא זה והתחיל והראה מקום לאחרים, משל לאמבטי רותחת שאין כל בריה יכולה לירד לתוכה בא בן בליעל אחד קפץ וירד לתוכה אף על פי שנכוה הקרה אותה בפני אחרים".

ובפרשת בשלח (י"ז ח') כתב משל אחר "סמך פרשה זו למקרא זה לומר תמיד אני ביניכם ומזומן לכל צרכיכם ואתם אומרים היש ה' בקרבנו אם אין, חייכם שהכלב בא ונושך אתכם ואתם צועקים לי ותדעון היכן אני. משל לאדם שהרכיב בנו על כתפו ויצא לדרך, היה אותו הבן רואה חפץ ואומר לאבא טול חפץ זה ותן לי והוא נותן לו וכן שניה וכן שלישית, פגעו באדם אחד אמר לו אותו הבן ראית לי את אבא, אמר לו אביו אינך יודע היכן אני, השליכו מעליו ובא הכלב ונשכו".

6

הרי לן שני משלים נפלאים במעשה עמלק. האחד בא להמחיש את רשעת עמלק פשעו וחטאתו, והאחר מדגיש שאשמים אנחנו ובשלנו בא עלינו הסער הזה, כאשר כפרנו בטובת המקום עלינו ושאלנו "היש ה' בקרבנו", עד שכביכול זרק אותנו מעל כתפיו אל הכלב שבא ונשך אותנו.

ולימוד גדול עלינו ללמוד מכאן שגם בשעת צרה וצוקה כאשר הצר הצורר אומה הרשעה מכרידה עולה עלינו וקל לנו להאשימה לחרפה ולקללה קללה נמרצת, גם אז עלינו לעשות חשבון נפש ולהתבונן בחדלון דינו, אילו שלמים היינו לא היתה מדת הדין פוגעת בנו ואין כל אומה ולשון יכולה לשלוט בנו.

16

(6)

פוק חזי מה שאמרו חז"ל (גיטין נ"ח ע"א) "ת"ר מעשה ברבי יהושע בן חנניה שהלך לדרך גדול של רומי אמרו לו תינוק אחד יש בבית האסורים יפה עינים טוב רואי וקווצותיו סדורות לו תלתלים הלך ועמד על פתח בית האסורים אמר מי נתן למשיסה יעקב וישראל לבוזזים ענה אותו תינוק ואמר הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו אמר מובטחני בו שמורה הוראה בישראל העבודה שאיני זו מכאן עד שאפדנו בכל ממון שפוסקיו עליו אמרו לא

זו משם עד שפדאו בממון הרבה ולא היו ימים מועטים עד שהורה הוראות בישראל ומנו רבי ישמעאל בן אלישע".

ויש להתבונן בדבר, מה ראה רבי יהושע בן חנניה בדבריו של אותו תינוק שממנו למד שעתיד הוא להיות מורה הוראה וגדול בישראל, איזה ניצוץ של גדלות הנפש ראה בתשובתו, והלא דברי התינוק אינם אלא מקרא מלא שדבר הכתוב בפי הנביא ישעיהו (מ"ב כ"ד).

ונראה בזה דהנה יש לדקדק בלשון הכתוב דבתחלה אמר "הלא ה' זו חטאנו לו" ושוב כתוב "ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו", ולכאורה היה ראוי יותר בדקדוק הלשון לכתוב "הלא ה' זו חטאנו לו ולא אבינו בדרכיו הלוך ולא שמענו בתורתו", או לחילופין לומר "הלא ד' זו חטאו לו ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו".

אלא נראה דלמדנו כאן מדברי הנביא, דלעולם בכל עת שפורענות נופלת בחלקנו וכאשר מדת הדין פוגעת בנו, ראשית חובתנו לפשפש במעשינו ולהיטיב דרכינו, ולא נצא ידי חובתנו בהטלת רפש על שונאינו שונאי ה', אלא תחלה עלינו לומר "הלא ה' זו חטאנו לו" ורק אח"כ זכותנו לומר "ולא אבו בדרכיו הלוך ולא שמעו בתורתו".

וכך מצאנו ביונה הנביא כאשר נחשולי הים איימו לשבור את הספינה אומר הנביא "בשלי הסער הזה" לא בכל הגויים היושבים בספינה, אלא בשלי, וכך צריך כל אחד ואחד לומר על סערת הימים "בשלי הסער הזה".

תינוק זה שנקרע מבית אביו ואמו ע"י הרומיים אומה הרשעה, כמה קל וטבעי היה לו להאשים ולתלות בהם את הקולר. ולא רק במלכות רומי הרשעה, אף בצדוקים ובייתוסים שעשו שמות בשארית הפליטה בימים הקשים ההם, ואף בבריונים שהחישו את חורבן הבית נגד דעתם של רבי יוחנן בן זכאי וגדולי התנאים יכול היה לשלוח את חיצו האשמה. אך לא כך נהג אלא בדרכו של הנביא. ראשית אמר "הלא זה ה' חטאנו לו", הקדים חשבון נפשו לפני שהטיל דופי באחרים. על כן כשנוכח ר' יהושע בן חנניה בגדלות נפשו של תינוק זה אמר עליו "מובטחני בזה שיהיה מורה הוראה בישראל".

15
p.e